

Utjecaj kulture na filozofiju odgoja: Istok i Zapad

Lukšić, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:424746>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Marija Lukšić

UTJECAJ KULTURE NA FILOZOFIJU ODGOJA – ISTOK I ZAPAD

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Marija Lukšić

UTJECAJ KULTURE NA FILOZOFIJU ODGOJA – ISTOK I ZAPAD

Diplomski rad

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Tomislav Krznar

Zagreb, rujan, 2022.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. FILOZOFIJA ODGOJA.....	3
2.1. <i>Platon</i>	3
2.2. <i>John Dewey</i>	4
3. ODGOJ ZA KULTURU.....	6
4. ISTOK.....	8
4.1. <i>Kina</i>	8
4.2. <i>Japan</i>	10
4.3. <i>Južna Koreja</i>	11
4.4. <i>Singapur</i>	12
5. ZAPAD.....	14
5.1. <i>Francuska</i>	14
5.1.1. <i>Jean Jacques Rousseau</i>	14
5.1.2. <i>Françoise Dolto</i>	15
5.2. <i>Danska</i>	17
5.3. <i>Finska</i>	19
5.4. <i>Italija</i>	20
5.4.1. <i>Maria Montessori</i>	21
6. USPOREDBA SA SJEVERNOM AMERIKOM.....	23
7. ZAKLJUČAK.....	26
Literatura.....	28
Izjava o izvornosti diplomskog rada.....	32

Sažetak

Ono što određuje neku zemlju naučeni je sustav vrijednosti koji se prenosi nasljeđem, a sabran je u pojmu kulture. Kultura određuje sve sfere ljudskoga života, a više nego za bilo koji drugi segment vezana je upravo uz odgoj. Možemo reći kako je odgoj sredstvo za postizanje kulture, dok ta ista kultura pritom određuje proces odgajanja. Filozofija odgoja bavi se pitanjima smisla i svrhe odgoja. Cilj ovog rada bio je istražiti je li ta svrha jednaka bez obzira na to u kojem se dijelu svijeta definira. Proučavanjem dostupne literature došli smo do zaključka kako sredina uvelike mijenja intenciju i ciljeve odgoja. Samim time što postoji razilaženje u razumijevanju termina, postoji i različit sustav vrijednosti i metoda realizacije istog procesa. Komparativna analiza Istočnih i Zapadnih država pokazala je kako različita kultura nužno znači različit pristup odgojnoj teoriji. To znači da je filozofija odgoja podložna kulturi i vremenu u kojemu se primjenjuje. Zbog toga su neke prakse funkcionalne u jednoj, sasvim neprihvatljive u nekoj drugoj, pa čak i susjednoj sredini. Filozofiju odgoja, dakle, valja tumačiti u skladu s kontekstom iz kojeg proizlazi. U tome će nam koristiti poznavanje povijesti i baštine naroda čije metode i običaje proučavamo. Iako je teško definirati sam pojam odgoja, sigurno je kako se radi o višestranom procesu koji zahtijeva interakciju svih sudionika kako bi se postigao željeni rezultat. Ipak, s obzirom na to da je odgoj stvaralačka aktivnost, nije ju moguće u potpunosti isplanirati, već njene smjerove i ishode direktno određuju njeni akteri. Kultura, kao i odgoj, zahtijeva stvaralaštvo jer iz njega i proizlazi. Odgojem se, stoga, nastoje oblikovati aktivni pojedinci koji će prenositi kulturu, ali je i revidirati kako ne bi došlo do njenog zamiranja ili pak pukog transmitiranja.

Ključne riječi: kultura, odgoj, filozofija odgoja, Istok, Zapad

Summary

What defines a country is the learned system of values that is passed on by inheritance and is summed up in the term culture. Culture determines all areas of human life, but it is related to education more than to any other aspect. We can say that education is a medium for achieving culture, while this same culture determines the process of education. The philosophy of education deals with questions of the meaning and purpose of education. The aim of this paper was to investigate whether this purpose is the same regardless of the part of the world in which it is defined. By studying the available literature, we came to the conclusion that the environment greatly changes the intention and goals of education. Simply because there is a difference in the comprehension of the term, there is also a different system of values and methods of performing the same process as well. A comparative analysis of Eastern and Western countries showed that different cultures necessarily mean different approaches to educational theory. This means that the philosophy of education is susceptible to the culture and time in which it is applied. This is why certain practices that are functional in one environment, are completely unacceptable in another, even neighboring environment. Accordingly, the educational philosophy should be interpreted in the context from which it originates. Consequently, knowing the history and heritage of the nation whose methods and customs we study will be beneficial for us. Although it is difficult to define the term education per se, it is certain that it is a multifaceted process which requires the interaction of all participants in order to achieve the wanted result. However, considering that education is a creative activity, it cannot be planned completely, but its directions and outcomes are directly determined by its participants. Like education, culture requires creativity because it stems from it. Therefore, education aims to form active individuals who will transmit the culture, but also revise it, so that it does not become extinct or be routinely transferred.

Keywords: culture, upbringing, philosophy of education, East, West

1. UVOD

Na čovjeka od samog rođenja utječu kultura i odgoj. Kultura nekog naroda naučeni je sustav vrijednosti koji se prenosi naraštajima. Za njenu održivost potrebno je stvaralaštvo, jer se bez njega kultura besmisleno transmitira. Na promjenu kulture mogu utjecati svi članovi zajednice, onda kad je to u interesu većine. S obzirom na to da se kultura neprekidno prenosi na mlađe generacije, ona podrazumijeva proces odgoja, na koji utječe i s kojim je duboko povezana. Prema Hrvatskoj enciklopediji (2021) odgoj je „svjesna, namjerna, društveno organizirana, pedagoški osmišljena djelatnost radi ostvarivanja ljudskih težnji postizanja ideala i odgojne svrhe“ (*Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK], 2021h*). Njime se trajno prenose društvene, povijesne i kulturne stečevine neke zajednice. Odgoj podrazumijeva interakciju kako ne bi prerastao u manipulaciju, koja isključuje neophodan stvaralački segment. Bez odgoja moguć je samo primitivni i besmisleni život (Polić, 1993). Ne čudi stoga, što je upravo odgoj već dugi niz godina tema brojnih istraživanja, polemika i rasprava. Brojne znanstvene discipline daju svoj doprinos spoznajama na području proučavanja djeteta i djetinjstva. Ovaj rad bavit će se konkretno jednom od njih – filozofijom odgoja. Filozofija odgoja je filozofska disciplina koja analizira poimanje čovjeka kao subjekta odgoja, smisao, svrhu i cilj odgajanja, odgojni ideal, odgojne vrijednosti i slično (LZMK, 2021b). Cilj ovog rada bio je prikazati kako kultura i običaji pojedine države utječu na njeno poimanje odgojnih teorija, odnosno konkretno njenu filozofiju odgoja. U radu su prikazane odgojne filozofije ukupno deset država. Prvotni cilj bio je komparirati Aziju i Europu kao Istok i Zapad. Unatoč tome, zbog brojnih referiranja autora na angloameričku praksu, kasnije je dodano i poglavlje koje prikazuje pojedine značajke američkog odgoja. Na samom početku rada definiraju se bitni pojmovi kulture, odgoja i obrazovanja te same filozofije odgoja. Nadalje se redom prikazuju azijske države: Kina, Japan, Južna Koreja i Singapur, potom europske: Francuska, Danska, Finska i Italija, te naposljetku američke: Kanada i SAD. U središnjim poglavljima predstavljene su pojedine odgojne metode i navike proizašle iz kulturne sredine u kojoj se sprovode, kao i za odgoj najznačajniji pojedinci koji su na tom području djelovali. Tako su u radu sažeto prikazani život, angažman i doprinosi nekih velikana poput filozofa J. J. Rousseaua, Platona, J. Deweyja, liječnice i pedagoginje M. Montessori te psihoanalitičarke i pedijatrice F. Dolto. Svi oni bavili su se proučavanjem odgojnog procesa, svjesni kako spoznaje upravo s ovog područja značajno doprinose otkrićima i napretku brojnih drugih znanstvenih disciplina, uključujući medicinu i filozofiju. Iako različiti pojmovi, odgoj i obrazovanje usko su vezani, što dokazuje i sustav državnih ustanova koje u svom opisu nose oba termina. Radi se o

organiziranim procesima u koje brojne države ulažu značajne financijske, ljudske i druge resurse. Ulaganje u odgojno-obrazovni sustav neke države zapravo je ulaganje u stanovništvo te zemlje. Brojne su države, postavši toga svjesne, počele intenzivno raditi na razvoju navedenog sektora te se probile na sam vrh svjetskih konkurenata.

2. FILOZOFIJA ODGOJA

Filozofija odgoja je „filozofska disciplina koja se bavi odgojem“ (Tomić, 2020:22). Ona ne istražuje *kako*, već *zašto* odgajati. Drugim riječima, filozofija odgoja, za razliku od pedagogije, ne traži najučinkovitija odgojna sredstva i metode, nego ispituje same ciljeve i vrijednosti odgojnog procesa. Filozofija odgoja usko je vezana s etikom i filozofijom politike. Etika obuhvaća promišljanje normi, motiva i vrijednosti ljudskog djelovanja, a samim time povezana je s djelatnošću odgajanja. S druge strane, politika je ključan faktor u oblikovanju odgojno-obrazovnog sustava neke države (Golubović, 2011). Filozofija odgoja primjenjuje filozofsku metodu na odgoj. Ovom metodom ona kritički sagledava, propitkuje i sintetizira rezultate odgojih i drugih znanosti (Tomić, 2022). Prema Golubović (2011), teško je definirati sam odgoj, odnosno ono što taj pojam konkretno obuhvaća - proces, metode ili pak finalni rezultat. Sigurno je međutim, da pojedinac posjeduje dvije vrste sposobnosti: urođene i stečene. Filozofija odgoja bavi se, odnosno djeluje na ovu drugu skupinu. Ona izučava načine i mogućnosti usađivanja pozitivnih vrijednosti. Teško je, međutim, povući točnu granicu kada se radi o odgojnom djelovanju. Primjenjujući određene metode i djelovanja na pojedinca, nemoguće je procijeniti u kojoj mjeri redefiniramo njegov urođeni karakter i utječemo na potencijal. Samim time, tvrde neki stručnjaci, teško je odrediti u kojoj mjeri i na koji način je odgoj poželjno primjenjivati. Malo se filozofa u svom radu direktno bavilo temom filozofije odgoja. Ipak, tri velikana koja su svojim djelima posebno doprinijela razvoju ove filozofske grane su Platon (*Država i Zakoni*), John Dewey (*Odgoj i demokracija*) i J. J. Rousseau (*Emile, ili O odgoju*) (Golubović, 2013).

2.1. Platon

Platon je bio ugledni grčki filozof i idealist, koji se u svojim dijalozima *Država i Zakoni* zapravo bavio funkcioniranjem života u zajednici. Zadaća države je, kako kaže, postići sreću svojih stanovnika. To se postiže ispunjavanjem pripadajućih zadataka, a koje se dodjeljuju odgojem i obrazovanjem, u skladu sa sposobnostima pojedinca. Državne zakone u *Državi* određuju filozofi, a sprovode činovnici, koji žive u zajednicama isključivo o trošku države, bez ikakvog privatnog vlasništva, a sve kako bi se izbjegla korupcija. Odgoj za društveno prihvatljivo ponašanje trebao bi se primjenjivati od malena, dok praktično obrazovanje u djetinjstvu i ranoj mladosti ne bi trebalo forsirati. Sistematizacija odgojno-obrazovnog procesa onemogućuje da oni beščutni i neobrazovani dođu na vlast. Poštovanje se, nakon bogova,

duguje roditeljima koji predstavljaju razum i staloženost, naspram skromnosti i poučljivosti odgajnika. Pokretačka sila odgoja je ljubav, a cilj procesa usustaviti sklad između duševnih i tjelesnih poriva. Prema Platonu, posebnu ulogu u odgoju i obrazovanju ima umjetnost (Tomić, 2020). Djeci i mladima valja nuditi literarna štiva s čijim će se junacima moći poistovjetiti, a koja će im dočarati razliku između dobra i zla. Najprije im je potrebno čitati mitove, kako bi naučili razlikovati istinit govora od neistinitog. Mlada se duša mora njegovati dobrim prirodnim i moralnim sadržajima, a loše primjere treba u potpunosti izbjegavati. Dobra je država ona koja počiva na određenim vrlinama. Temelji joj stoga moraju biti mudrost, hrabrost, umjerenost i pravednost, koja nužno proizlazi iz prve tri nabrojane kvalitete. Pravednost neke države sastoji se u tome da svatko obavlja svoj posao. Kvalitetna država postiže se istoimenim odgojem. To znači da odgoj u pojedincima mora razvijati iste kvalitete koje država nosi u svojim temeljima. Zbog besmrtnosti njegove duše, čovjek može primiti sva zla koja mu se ponude jednako kao i sva dobra. Zbog toga je odgoj uvijek prisutan, a svatko tko ga jednom stekne može utjecati na njegovo daljnje prenošenje. Samo oni prirodno obdareni u stanju su steći sve tražene vrline, a takvih je pojedinaca vrlo malo. Potencijal je stoga, uvjet za dobar odgoj i obrazovanje, a dobra odgojno-obrazovna podloga pak uvjet za upravljanje državom. Samo će dobro odgojeni pojedinci cijeniti i čuvati državnu kulturu i tradiciju, stoga samo takvi mogu biti na vlasti. Velika potražnja za sudstvom i liječnicima pokazatelji su loše države. Bolesni građani i brojni sporovi rezultat su nebrige o vlastitom zdravlju i društvenog nesklada, što je sve posljedica lošeg odgoja. Sklad između duše i tijela rezultat je dobrog odgoja, koji je podijeljen na muzički odgoj duše i gimnastički odgoj tijela. Prema Platonu, potrebno je osnivanje škola koje će najprije vršiti muzički pa tek onda gimnastički odgoj. Tek se pravilnim doziranjem jednog i drugog afirmiraju sklad i zadovoljstvo u čovjeku (Buntić, 2006).

2.2. *John Dewey*

John Dewey (1859.-1952.) najveći je američki filozof koji se u svom radu bavio različitim područjima, a između ostalog i filozofijom odgoja (Kitcher, 2009). Jedan je od trojice utemeljitelja pragmatizma. Pragmatizam je filozofski pravac čiji je naglasak na praksi povrh teorije. Dewey se zalagao za temeljnu reformu školstva s ciljem da se obrazovni kurikulum približi djetetu i njegovom iskustvenom životu. Ponašanje je temelj ljudske spoznaje kojim se osoba uključuje u društvo i daje smisao svojoj egzistenciji. Okolina potiče dijete na djelovanje te stvaranje novih i redefiniranje postojećih iskustava. Odgoj bi se trebao vršiti u skladu s djetetovim urođenim sposobnostima i željama, ali ne zanemarujući pritom kontekst u kojemu

se odvija. U samo središte odgoja Dewey polaže dijete i njegov urođen instinkt koji bi odgoj trebao pobuditi. Zajednica je ta koja korigira i vodi pojedinca u poželjnom i društveno prihvatljivom smjeru, usadujući mu norme i pravila grupe te osiguravajući na taj način opstanak društva. Dewey međutim, ne nudi jedinstvenu definiciju odgoja, već njegova interpretacija ovisi o perspektivi iz koje se taj proces promatra (Subotić, 2019). Obrazovanje za Deweyja nije priprema za život, već proces življenja, a ono podrazumijeva međusobno djelovanje za postizanje zajedničkog društvenog cilja. Obrazovanje bi trebalo objediniti život i djelovanje unutar i izvan same ustanove. Ono kao socijalni proces nema svoju svrhu ako prethodno nismo definirali društvo kakvo želimo ostvariti. Deweyjeva cjelokupna filozofija zapravo je oblik pragmatizma poznat kao instrumentalizam (Saltmarsh, 1996). Tradicionalno društveno uređenje kojem se Dewey opire ne njeguje dovoljno individualnost, u kojoj on vidi jedini način ostvarenja potencijala, intelektualne slobode i cjelokupne osobe. Protivno tvrdokornim lekcijama, Dewey u školu uvodi praktične eksperimente, odnosno ručni rad, integrirajući tako društveni život u ustanovu. Zalagao se, također, za uvođenje morala u obrazovni sustav, ne definirajući jasne odrednice (ne)prihvatljivog ponašanja, već se pozivajući na empatiju i altruizam kao kriterije istog (Subotić, 2019). Unatoč modernim i revolucionarnim idejama, filozofski koncept najvažnijeg američkog filozofa dvadesetog stoljeća (kako ga Kitcher naziva) izostao je iz kurikula većine američkih sveučilišta i koledža. Kitcher (2009) ovaj propust vidi kao velik i tužan gubitak za američki odgojno-obrazovni i cjelokupni društveni sustav.

3. ODGOJ ZA KULTURU

Ljudi često ulaze u suradničke odnose poradi same interakcije, za razliku od životinja kojima je suradnja isključivo sredstvo za postizanje nekog vanjskog cilja. Interakcijom ljudi stvaraju kolektivne ciljeve, čime grade zajedničku budućnost temeljenu na vrijednostima. Te vrijednosti zapravo su zajednička uvjerenja prema kojima nastaju socijalne tvorevine poput novca, braka, strukture vlasti i slično. Na taj način nastaje kultura u koju je onda moguće unositi inovacije i promijene. Revidirati kulturu, odnosno norme, pravila i vrijednosti koje ju tvore mogu svi članovi skupine. Za to je potrebno stvaralaštvo koje ljudsku zajednicu odjeljuje od bilo koje druge. Pojedinač ili nekoliko njih unosi promijene u skupinu koje moraju biti prihvaćene od strane većine njenih pripadnika kako bi se smatrale dijelom određene kulture. Kultura se transmitira odgojem, a taj proces sastoji se od poučavanja, konformizma, odnosno želje za imitacijom i normativne dimenzije. Transmisija je ipak beskorisna bez stvaralaštva jer bez modifikacija civilizacija neminovno stagnira (Bognar, 2015). Život je moguć i bez odgoja, ali samo primitivni i bez smisla. Prema Polić (1993) čovjek se rađa u primitivnom obliku koje nije njegovo prirodno stanje. Na njega potom djeluju kultura i odgoj. Dijete po rođenju nije *tabula rasa*, stoga odgoj mora uključivati interakciju. Odgoj bez komunikacije zapravo je manipulacija. Manipulacija isključuje stvaralački segment pa je kultura koja se na taj način prenosi mrtva. Kultura mora uključivati stvaralaštvo jer je i sama proizašla iz njega. Odgojem se dakle, oblikuju aktivni pojedinci koji će prenositi, ali ujedno i revidirati kulturu jer je transmisija sama po sebi beskorisna. Odgoj je planska djelatnost razvijanja čovjekove moći. Ono u čemu se stručna mišljenja razilaze jest kako i u kojoj mjeri ga onda treba vršiti. S obzirom da je stvaralačka, odgoj je samo djelomično planirana aktivnost. Kako ga je nemoguće u potpunosti isplanirati, sudionici su ti koji usputno definiraju ciljeve i smjer odgoja, a prvenstveni učesnici tog procesa su odgajnik, tj. subjekt odgajanja, odgajatelj i vlasti (Polić, 1993). Brojni teoretičari uz pojam odgoja blisko vezuju i obrazovanje kao njegov najbitniji segment, a bez kojeg kultura ne bi bila održiva (Paušić, 2015). Pastuović (2012) ipak jasno odjeljuje ta dva pojma postavljajući obrazovanje kao nadređeni, odnosno šiti pojam. I dok odgoj definira kao organizirano usvajanje stavova, vrijednosti i navika koje pretežno zahtjeva čuvstvene procese, obrazovanje je po njemu organizirano učenje znanja, psihomotornih vještina i sposobnosti koje to omogućuju, te stoga zahtjeva kognitivne procese. Zbog toga se obrazovanje još naziva i kognitivnim učenjem, a njegovo ostvarenje podrazumijeva izobrazbu. Zrela kultura za obrazovanje ne tereti roditelje, učitelje, djecu ili ustanove kao pojedince, već shvaća kako je odgovornost kolektivna obaveza, a njen najveći teret leži upravo na državi

(Rosandić, 2018b). Nakon što su ljudi otkrili značajan doprinos obrazovanja gospodarstvu, industrijalizaciji i općenito globalnom napretku, počeli su više ulagati u isto. Iako postoji sraz u određivanju tempa i stupnja u kojem obrazovanje pogoduje nacionalnom razvoju, nesporno je ipak njegovo afirmativno djelovanje. Zbog toga brojne države danas izdvajaju velike svote državnih financija upravo za odgojno-obrazovni sustav. Ulaganje u obrazovanje zapravo je ulaganje u narod, a isplativost investiranja u ljudske resurse vidljiva je u značajnom gospodarskom progresu pojedinih država na svjetskim ljestvicama.

4. ISTOK

U Istočnoj filozofiji odgoja prevladava konfucijanizam. Istočna je kultura bazirana na disciplini, poštovanju i obiteljskim vrijednostima (Kapular 2021). Azijati cijene trud i zalaganje, a akademski uspjeh povezuju s onim na društvenoj ljestvici. Urođeni talent može samo odrediti brzinu dostizanja, ali ne i konačan cilj. Genijalnost, kako vjeruju, proizlazi iz napornog rada (Chen, Uttal, 1988). Unatoč gospodarskoj razvijenosti, na Istoku i dalje prevladava patrijarhat, a žene su u podređenom položaju. Cijene se kolektivističke vrijednosti te potiču grupna identifikacija, međuovisnost i jedinstvo mišljenja. Stroga disciplina i neizravni izrazi topline i ljubavi ukazuju na autoritarni stil roditeljstva. Unatoč tome, Istočni odgoj nužno je promatrati u kontekstu kulture u kojoj se provodi (Choi, Seung Kim, Yeong Kim, Kim Park, 2013).

4.1. Kina

U kineskom društvu njeguje se autoritarni stil roditeljstva koji u sebi zapravo krije sva obilježja i vrijednosti ovog naroda. S obzirom na to da je Kina po uređenju unitarna republika s jednostranačkim sustavom (LZMK, 2021f), ne čudi što su autoritet i poslušnost duboko utkani u njenu kulturu i tradiciju. Kontrola, stroga disciplina, marljivost i pokornost ključni su zahtjevi za uspjeh. Kompetitivnost kineskog odgojno-obrazovnog sustava posljedično rezultira višesatnim rješavanjem zadaća i vježbanjem zadataka već u osnovnoj školi. Djeca dnevno provode više sati rješavajući zadatke za školu, nego družeći se s prijateljima (Marković, 2018). Dobiti minus pet na ispitu je loše, osvojiti drugo mjestu na glazbenom natjecanju je sramota, a ne biti najbolji u svemu općenito je nedovoljno dobro. Kineske metode odgoja međutim, djecu nastoje posramiti na način da ono pritom ne posumnja u sebe i vlastite sposobnosti. Ako nisi na vrhu ne znači da nisi dovoljno dobar, već da se nisi dovoljno potrudio. Drugim riječima, neuspjeh je uvijek i isključivo vezan uz lijenost (Chua, 2012). Ovakva uvjerenja zapravo su ostavština nauka kineskog reformista i filozofa Konfucija, koji obrazovanje vidi kao put harmoniji zasnovanoj na hijerarhiji i moralu. Konfucijevo učenje baziralo se na etici i državljanstvu, a kao glavne vrline uz kulturu, ponašanje, vjernost i odanost, isticao je čovjekoljublje i ispravnost (Marković, 2018). *Ren* ili čovječstvo je temeljno pravilo na kojem bi trebali počivati svi odnosi, a svodi se na krilaticu: *ne čini drugima što ne želiš da oni tebi čine*. Valja napomenuti kako Konfucije nije nastojao biti inovativan, već obnoviti prastare kineske običaje i vrijednosti (LZMK, 2021g). Konfucije je vjerovao da se općenito populacija može i

treba obrazovati, a društveno poboljšanje započinje samopoboljšanjem. Jednako tako Kinezi vjeruju da je promjena moguća te da ona treba počinjati od njih samih (Chen, Uttal, 1988). Ne-idealni uvjeti u kojima se Kinezi obrazuju (hladni razredi, velike skupine...) odraz su selektivnog načina funkcioniranja kineskog društva. Akademski uspjeh kineski mentalitet izravno povezuje s moralnim i socijalnim. Za siromašnije pripadnike društva to je jedini način napretka na društvenoj ljestvici. Kineski se učenici, stoga, međusobno natječu za obrazovanje. Roditelji, obitelj i zajednica u kojoj dijete boravi izravno su odgovorni za djetetov uspjeh i odgoj općenito (Chen, Uttal, 1988). Zbog zalaganja i žrtvovanja za svoju djecu (čak i kad to nije slučaj), kineski roditelji zavrjeđuju njihovo neupitno poštovanje i zahvalnost, ali i njihovu skrb u starijoj dobi. Od malena se djeci usađuje da su roditelji, učitelji i svi stariji autoritet, a autoritet se bespogovorno poštuje. Nepravедno osuđivanje od strane autoriteta ne zahtjeva odgovor i protivljenje, već da se dvostruko više potruđi (Chua, 2012). Zbog kineskog učenja i tradicije, učitelji su u Kini cijenjeni i poštovani u rangu s liječnicima i pravnicima. U usporedbi s ostalim zemljama svijeta, kineski učitelji uživaju jedan od najviših statusa poštovanja (Kapular, 2021). Prema istraživanjima, oni rade i mnogo više od europskog prosjeka, a društveni rad i kućni posjeti sastavni su dio njihova posla (Marković, 2018). Obavezni devetogodišnji odgojno-obrazovni sustav sastoji se od osnovne i niže srednje škole, dok pohađanje predškolskog programa u Kini nije obavezno. Upis na više razine (viša srednja i visoke škole) vrši se metodom eliminacije na temelju prijamnih ispita. O ozbiljnosti shvaćanja visokog obrazovanja najbolje govori *gaokao* - ispit koji se provodi na nacionalnoj razini, a polažu ga učenici po završetku srednje škole (*Organization for Economic Cooperation and Development* [OECD], 2016). Ovaj ispit, koji ujedno služi kao prijemni za fakultet, traje nekoliko dana, a za to vrijeme biva obustavljen sav promet i radovi u blizini škola. Brojni policajci i volonteri održavaju red i mir, a kako bi stigli na vrijeme na ispit, učenici imaju prednost u javom prijevozu te brojne besplatne taksije na raspolaganju (Wu, 2022). O razini stresa najbolje govori činjenica kako brojni studenti za vrijeme održavanja ispita završavaju na infuziji. Čitavo obrazovanje temelji se na memoriranju velikog broja informacija, a mehaničko učenje ne ostavlja prostora kreativnosti i slobodi. Kineski đaci najprije uče velike količine informacija napamet, a tek kasnije nastoje razumjeti njihovo značenje te kako ih povezati (Marković, 2018). Visoka društvena i roditeljska očekivanja usađena su u kinesku kulturu, stoga je disciplina jedini put do uspjeha. Iako kineski mentalitet odiše strogošću i disciplinom te se lako stječe dojam hladnoće i nezdravog okruženja za dječji razvoj, Chen i Uttal (1988) napominju kako je odgoj potrebno sagledati u kontekstu cjelokupne kineske kulture.

4.2. Japan

Japan, tehnološki jedna od najrazvijenijih zemalja svijeta, po uređenju je ustavna parlamentarna monarhija s carem na čelu. Car je doduše, zadržao samo ceremonijalnu ulogu, ali je i dalje simbol države i nacionalnog jedinstva (LZMK, 2021d). Kolektivizam i nacionalni identitet ključne su vrijednosti japanskog društva. Japan je visokorazvijena zemlja s iznadprosječnim životnim standardom. Prosječni životni vijek u Japanu je 84,7 godina, što je najviše u svijetu (OECD, 2022a). Stopa nepismenih je manja od jedan posto, dok je visokoobrazovane populacije u Japanu više od 20% (Mrnjaus, 2018). Obavezno školovanje u Japanu traje devet godina, a obuhvaća osnovnu i nižu srednju školu. Unatoč neobaveznosti predškolskog obrazovanja čak 95% petogodišnjaka upisano je u neku vrstu odgojno-obrazovne ustanove. Razlog tomu je što se odgovornost za odgoj i obrazovanje u Japanu i dalje većinski stavlja na institucije. Vjeruje se da je dijete u načelu dobro. Ono je prazan papir koji valja ispuniti kvalitetnim informacijama, a po rođenju ono postaje središte obiteljskog života. Za razliku od Francuza (o kojima će kasnije biti riječ), a kojima je središte obiteljskog života brak, Japanci odgoj djeteta svrstavaju na prvo mjesto, ispred bračnog i svih drugih odnosa. U odgoju se njeguju rituali, a izbjegava negacija. Ako dijete plače ne ostavlja ga se da plače, već mu se smjesta posvećuje pažnja. Dvogodišnjake se potiče da stupaju u mirne i skladne interakcije s drugom djecom. Odnosi se njeguju kao izvor sreće i zadovoljstva, a plač ismijava kao nedoraslo ponašanje. Alternative se od malena kažnjavaju izoliranjem i ismijavanjem, čime se nastoji izgraditi skladno društvo. Izrazito je bitno da pojedinac nauči biti član kolektiva, poštivati pravila i slijediti mišljenje grupe. Dijete se odgaja kao odgovorno prema sebi, obitelji, društvu i naciji, a na institucije se gleda kao na socijalizacijske instrumente. Učitelji su ujedno i mentori, zbog čega im pripada i velika odgovornost (Mrnjaus, 2018). Prve četiri školske godine rezervirane su za usvajanje vrijednosti, morala i samodiscipline. Japanska djeca uče kaligrafiju i haiku poeziju, čiste škole, zajedno ručaju, nose školske uniforme (Rosandić, 2018b). Sve to doprinosi razvoju tradicionalnih vrijednosti i nacionalnog identiteta. Kako je kompletni, pa tako i odgojno-obrazovni sustav, baziran na jednakosti, u Japanu djeca ne padaju i ne preskaču razrede. Zahtijevaju se visoki rezultati, a oni kojima je teško slijediti zadani tempo ne dobivaju podršku ni poseban tretman, već jednostavno postaju meta bullyinga (Autin, 2017). S obzirom na to da prelazak s razine na razinu nije uvjetovan uspjehom sve do upisa na fakultet, završni ispit na kraju srednje škole predstavlja izrazito velik stres za sve buduće akademske građanine. Za navedeni ispit priprema se godinama, što znači da djeca nakon škole dodatno odlaze u centre za podučavanje nakon čega slijedi samostalno učenje do dugo u noć. Cjelodnevno učenje i

društveni pritisak dovode japansku djecu do ruba. Samoubojstvo je glavni uzrok smrti među djecom i mladima u Japanu već godinama, a upravo je zahtjevno školstvo glavni krivac ovakvih negativnih statistika (*Suicide Rate*, 2022). Iako u Japanu zbog dugotrajnog ispreplitanja utjecaja i stajališta vlada izrazita vjerska tolerancija, vodeće japanske religije su šintoizam i budizam (LZMK, 2021e). Za razliku od zapadnih zemalja, koje su većinski kršćanske zemlje, suicid se u Japanu ne smatra grijehom, već preuzimanjem odgovornosti i prilikom za iskupljenje. Ovakvo vjerovanje, utkano u japansku povijest i kulturu, vidljivo je i na primjerima samuraja i kamikaza (Autin, 2107). Unatoč brojnim stereotipima, Japanci danas više ne posežu za drastičnim metodama kako bi sačuvali ugled i čast. Prodor zapadnjačke kulture nakon Drugog svjetskog rata značajno je utjecao na kulturološko stanje te je Japan, unatoč tradiciji neosuđivanja samoubojstva koja se zadržala, danas tek 26. zemlja na ljestvici stope suicida u svijetu (Vinković, 2021).

4.3. Južna Koreja

Južna Koreja (službeno Republika Koreja) slovi kao zemlja s najboljim odgojno-obrazovnim sustavom u svijetu. Povrh toga, Korejci se mogu pohvaliti i stopostotnom stopom pismenosti u zemlji (Rosandić, 2018a). Koreja, kao i Kina, izrazito cijeni trud i zalaganje. U Južnoj Koreji također je uvriježeno mišljenje kako je sve moguće postići uz dovoljan trud i zalaganje, a diploma je temelj za uspjeh u poslovnom, društvenom, bračnom i svim drugim životnim aspektima (Diem, Levy, VanSickle, n.d.). U Koreji je odgoj prvenstveno odgovornost majke, a temeljne korejske vrijednosti stavljaju naglasak na poštovanje roditelja i starijih, međusobno povjerenje te obiteljske vrijednosti i obaveze. Roditelji su uzor dobrog ponašanja svojoj djeci. Korejsko roditeljstvo prožeto je strogošću s neizravnim i neverbalnim izrazima ljubavi i topline (Choi i sur., 2013). Zajednička istočna načela, vrijednosti i djelovanja rezultat su kineskog konfucijanizma, čiji se utjecaj proširio diljem jugoistočne Azije (Kapular, 2021). Međutim, od svih istočnih zemalja, Južna Koreja je najčvršća i najrigoroznija po pitanju vlastitih načela, ali i najuspješnija u njihovom provođenju. Korejci vjeruju u naporan rad, a za obrazovanje su spremni podnijeti velike žrtve. Roditelji su spremni na značajna financijska ulaganja, a djeca uče i po trinaest sati dnevno. Nakon škole, vikendima i praznicima djeca dodatno pohađaju brojne privatne poduke. Sve je podređeno uspjehu na obrazovnoj sceni. Visok odgojno-obrazovni standard doveo je gospodarstvo Koreje na sam vrh svjetskih ljestvica, a tehnološka razvijenost do povećanog interesa za visokim obrazovanjem. Iako obavezno obrazovanje počinje tek sa šest godina, roditelji upisuju djecu na tečajeve od najranije dobi

kako bi bili u prednosti nad vršnjacima. Konkurencije je mnogo, a mjesta na prestižnim sveučilištima vrlo malo, zbog čega vlada kompetitivnost tokom cijelog akademskog perioda. Istina je kako južnokorejski učenici postižu najbolje rezultate na PISA istraživanjima (Kapular, 2021), no s druge strane, zbog izrazito visoke razine stresa, ali i društvenih očekivanja, južnokorejski su đaci najdepresivniji u svijetu. Iako se stereotipno Japan, što zbog kulture što zbog povijesti, oduvijek smatralo zemljom suicida, ipak je Koreja daleko iznad na toj listi. Naime, Južna Koreja na ljestvici stope suicida u svijetu prema podacima Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD, 2022b) zauzima vodeće mjesto. Učitelji su u Koreji, kao i u ostatku razvijene Azije, veoma cijenjene osobe, a poučavanje se svodi na frontalni način rada. Razredi su veliki i obuhvaćaju pedesetak učenika, a škole često podijeljene na isključivo muške ili ženske (Diem i sur., n.d.). Koreja ulaže velika financijska sredstva u obrazovanje, iako se zadnjih nekoliko godina taj trend polako smanjuje. Unatoč tome, korejske su vlasti odlučne u tome da roditeljima smanje troškove obrazovanja te na taj način osiguraju jednake obrazovne mogućnosti svoj djeci (Kapular, 2021).

4.4. Singapur

Republika Singapur jedna je od najmanjih i istodobno najbogatijih država svijeta. Danas je Singapur jedno od svjetski poznatih prometnih, trgovačkih i financijskih središta. Većinsko stanovništvo ove relativno mlade države tvore Kinezi s oko 70%. Uz ograničene prirodne, ljudski su resursi najvrjednija investicija Singapurske Republike. Školovanje se sastoji od predškolskog, obaveznog osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, a gotovo svi učenici nastavljaju obrazovanje na nekoj od postsrednjoškolskih ustanova. Singapurski učenici postižu izrazito visoke rezultate na PISA istraživanjima. Prema podacima iz 2018. godine Singapur je na spomenutom istraživanju zauzeo zavidno drugo mjesto, odmah iza Kine. Predškolsko obrazovanje nije obavezno, a ono uključuje stjecanje osnova pismenosti, dvojezičnosti i računanja. Osnovni jezik koji se uči u vrtićima i školama je engleski, dok je drugi materinski jezik djeteta (kineski, malajski ili tamilski). Građansko i moralno obrazovanje je uključeno u program materinskog jezika prve četiri godine osnovne škole. Školski dan započinje u 7.30 sati podizanjem zastave (Hatch, 2014). Singapurske vlasti odgojem i obrazovanjem nastoje kod djeteta ponajprije stvoriti nacionalni identitet. Mjerama donesenim 90-ih godina prošlog stoljeća nastojalo se putem odgojno-obrazovnih ustanova stvoriti kvalitetna radna snaga. Svjesni kako temelj kvalitetnog obrazovanja, pa onda i društva, nose prvenstveno učitelji, singapurski autoriteti kvalificiraju i zapošljavaju samo najsposobnije kandidate. Budući učitelji

za vrijeme obrazovanja primaju visoke stipendije, a zauzvrat se obvezuju na minimalno tri godine rada u struci. Singapurski učitelji uživaju zasluženno poštovanje, ali se istodobno nose s velikim stresom koji pred njih stavlja zahtjevna odgovornost podizanja cjelokupnog društva. Iako bogata država, Singapur za obrazovanje izdvaja manje od svjetskog prosjeka, a roditelji za vrijeme osnovnog obrazovanja plaćaju obaveznu minimalnu pristojbu. Na kraju šestog razreda polažu se nacionalni ispiti, a kao i ostatak Istoka i singapurski roditelji su spremni izdvojiti popriličan dio obiteljskog budžeta za dodatne poduke i pripreme (Kapular, 2021).

5. ZAPAD

Zapad obiluje kulturnim posebnostima. Mentalitet pojedine države određuju njen kompletan odgojno-obrazovni sistem. Raznolikost odgojnih filozofija pogoduje pedagoškim istraživanjima koja rezultiraju suvremenim metodama odgoja. Unatoč brojnim otkrićima, pojedini odgojni obrasci neprimjenjivi su van konteksta u kojemu su zaživjeli. Razlog tomu je duboka utkanost sustava vrijednosti pojedine države u njeno poimanje i upražnjavanje odgoja.

5.1. Francuska

Na francusko poimanje odgoja posebno su utjecala djela i misli dviju povijesnih ličnosti. To su J. J. Rousseau i Françoise Dolto. Posebno valja istaknuti Rousseaua, koji je svojim spoznajama utjecao ne samo na francusku, već i na cjelokupnu filozofiju odgoja.

5.1.1. Jean Jacques Rousseau

Moderno poimanje odgoja u francuskom društvu započelo je djelom i radom francuskog filozofa, književnika, političkog teoretičara i glazbenika švicarskog podrijetla Jean Jacques Rousseaua (1712.-1778.) (LZMK, 2021i). Njegovo djelo *Émile ili o odgoju* (*Émile: ou, de l'éducation*) izazvalo je preokret u francuskoj slici roditeljstva. Navedeni roman-rasprava govori o odrastanju izmišljenog dječaka Émilea, koji se slobodno razvija i otkriva svijet, a na tom putu čita jedinu dozvoljenu mu lektiru: *Robinson Crusoe*. Immanuel Kant važnost Rousseauovog djela kasnije je ocijenio jednakom Francuskoj revoluciji (Druckerman, 2020). Ideje koje Rousseau izlaže u svom djelu potpuno su suprotne tadašnjoj slici djetinjstva i odgoja. Naime, u to vrijeme djecu su masovno odgajala dojilje. Za majke radničke klase to je naprosto bilo jednostavnije i jeftinije rješenje. Za one višeg staleža dijete je jednostavno bilo prepreka ostvarenju sofisticiranog života (kakvog je društveni status nalagao) kao i bračnog i osobnog zadovoljstva. Rousseau tad podiže prašinu zalažući se za ideje prirodnog i slobodnog odgoja poput one da majke doje svoju djecu, da djeca trebaju slobodno trčati, skakati i padati u prirodi ili pak da djeca ne smiju čitati knjige jer one narušavaju njihovu intuiciju i ukorijenjenu dobrotu (Sunajko, 2020). „Daleko od toga da me ne brine mogućnost da se Émile ozlijedi“ – kako tvrdi Rousseau, mnogo više tjeskobe izazvalo bi mu da se dječak nikad ne ozlijedi te da odraste bez spoznaje o boli. Ako dijete uzme nož neće ga moći čvrsto uhvatiti, a samim time ni jako se ozlijediti (Druckerman, 2020:72). Filozofija koju je autor zagovarao zapravo je povratak prirodi

iz koje čovjek primarno potječe kao neiskvareno biće. Društvo kvari čovjeka koji je po svojoj prirodi dobar, stoga su kultura i civilizacija moralno loše, a jedino rješenje - povratak prirodi. Takva ideja čovjeka, koju je filozof razvijao od 1750. godine, kasnije je poznata kao koncept *plemenitog divljaka* (Tomić, 2020). *Émile* se i dan danas čita u francuskim srednjim školama, a Rousseauova filozofija odgoja u dvadeset i prvom stoljeću razvila se u dva oprečna smjera. Buđenje osjetila, slobodno otkrivanje i veselo istraživanje s jedne te poprilično stroga disciplina s druge strane. Tako u Parizu možete dijete već od najranije dobi upisati na neku subotnju jutarnju aktivnost, a koja služi tek zabavi, odnosno aktiviranju djetetovih neuronskih spojeva. Primjerice, ako dijete s godinu i pol dana starosti upišete na plivanje ono neće uistinu učiti plivati, već će samo otkrivati vodu (Druckerman, 2020).

5.1.2. *Françoise Dolto*

Druga važna ličnost koja je obilježila francusku filozofiju odgoja jest francuska psihoanalitičarka i pedijatrica Françoise Dolto (1908.-1988.). Françoise Dolto (djevojački Murette) rođena je i odrasla u Parizu u bogatoj tradicionalnoj deveteročlanog obitelji. Smrt starije sestre u njenom djetinjstvu odigrala je veliku ulogu u izboru Françoiseine karijere. Majka joj je isprva branila polaganje završnog ispita na kraju srednje škole kao i daljnje školovanje, tvrdeći kako se na taj način neće moći udati. Unatoč tome, Françoise je, kao predstavica prve generacije žena koje su uopće smjele pohađati fakultet, diplomirala najprije filozofiju, a potom stekla i diplomu medicinske sestre. Kako sestrinstvo nije zadovoljilo njenu žeđ za znanjem, Dolto već iduće godine odlazi na studij medicine zajedno s mlađim bratom Phillipeom. Studirala je psihoanalizu i pedijatriju i usavršavala se diljem zemlje. Godine 1999. njoj u čast UNESCO je organizirao četverodnevnu konferenciju u Parizu, a 2008. godine, povodom stote godišnjice Doltoina rođenja, njen rad i djela promovirani su brojnim člancima i predavanjima diljem Francuske (Binet, 2000). Doltoina filozofija odgoja počiva na uvjerenju kako su djeca racionalna i ravnopravna. Sve do 1968. godine na djecu se u francuskoj kulturi primjenjivalo autoritarno roditeljstvo. Djeca su bila bića druge vrste koje je trebalo vidjeti, ali ne i čuti (Druckerman, 2020). Studenski prosvjedi 1968. godine razbuktili su seksualnu revoluciju što je u konačnici rezultiralo i promjenama u francuskom društvu (Šimonović, 2018). Tek narednih godina u francuskom se društvu počela osvještavati ideja da zatomljenje dječjeg glasa može ozbiljno naškoditi njihovom razvoju. Modernoj slici djeteta svakako je doprinio i rad Françoise Dolto, čije su se radijske emisije transkribirale i prodavale u trgovinama „zajedno s kruhom i mlijekom“ (Druckerman, 2020:78). Ondašnje društveno poimanje djece kao i Doltoine

filozofije možda najbolje opisuje citat jednog vozača taksija objavljen u časopisu *Telerama*, koji je, opčinjen Doltoinim radom, izjavio: „Ona razgovara s djecom kao da su ljudi!“ (Druckerman, 2020:78). U svojim radijskim emisijama Dolto je odgovarala isključivo na pisane upite vezane uz odgoj, tvrdeći kako će slušatelji jasnije razabrati problem (pa čak i uvidjeti rješenje) samo ako ga budu napisali (Druckerman, 2020). Vjerovala je u revolucionarnu osebnost svakog djeteta te tvrdila kako se dječje poštovanje može steći jedino kooperacijom između njega i odrasle osobe (Binet, 2000). Njena filozofija zadržala se u francuskom odgoju, u obliku vjerovanja kako novorođenče razumije jezik i govor odraslih od samog rođenja. Otud potječe i vjerovanje da s bebama treba razgovarati o njihovom problemu sa spavanjem te kako novorođenčad intuitivno razumije probleme i sukobe odraslih od najranijih dana. Dolto je bila uvjerena kako djeca uvijek imaju razumne motive, a na roditeljima je da ih prepoznaju i razumiju. Zanimljivo je kako je razgovore svojim malim pacijentima naplaćivala kamenčićima ili drugim sitnicama, njegujući tako dječju samostalnost i autonomiju.

Francuski roditelji i danas imaju povjerenja u samostalnost svoje djece te je razvijaju od malena uključujući ih u svakodnevne obiteljske situacije. *Cadre* u francuskom odgoju predstavlja okvir strogo omeđen pravilima unutar kojeg dijete ima velik prostor slobode. Ovakva se kombinacija granica i dječje autonomije primjenjuje u svim spektrima odgoja. U Francuskoj je široko uporabljiv izraz *Čekaj!* (fran. attend). Ovaj imperativ primjenjuje se od rođenja. Tako će Francuzi, već nekoliko tjedana nakon rođenja, puštati dijete da najprije neko kratko vrijeme plače prije nego što ga podignu. Na taj način kod djeteta formiraju ritam spavanja jer se spajanje spavaćih ciklusa, kako tvrde stručnjaci, zapravo uči. Mala doza frustracije zdrava je i poželjna za dijete jer ga priprema za daljnje izazove. Na isti način kasnije postižu i raspored obroka, koji se u Francuza gotovo prema pravilu objeduju u 8, 12, 16 i 20 sati. Takav raspored zapravo prati uobičajene dnevne obroke, odrasli samo kasnije izbacuju užinu (u 16 sati). Djelotvornost načina na koji Francuzi uklapaju dijete u obiteljski raspored vidljiva je u činjenici kako njihova djeca jako rano nauče prespavati noć. Stoga ne čudi činjenica da žene u Francuskoj imaju pravo na tek četiri mjeseca porodiljnog dopusta s punom plaćom. U slučaju komplikacija, a ovisno o doktorskim preporukama, taj je period moguće produžiti za nekoliko tjedana. Još jedan termin koji se rabi je *sois sage*, koji u našem prijevodu znači *budi dobar*. No, ono što je sadržano u *sage*, a što naše *dobar* ne sadrži u punom smislu riječi jest ponovo doza slobode i povjerenja. Drugim riječima, ovaj termin govori djetetu da se pristojno ponaša, ali i reagira u skladu s vlastitom procjenom situacije i drugih ljudi. Francuzi njeguju kulturu hrane pa se tako djeci od malena servira širok spektar okusa i zdravih namirnica (Druckerman, 2020). Jaslice u

Francuskoj vizualno su, ali i funkcionalno dobro opremljene. Okruženje je čisto i odiše bojama, a namještaj prilagođen djeci. Polaznici su podijeljeni u skupine prema dobi, a odgojitelji školovani stručnjaci. Diljem Francuske postoje obrazovne ustanove za obuku odgojitelja s jasnim i oštrim kriterijima za upis. Uz to, u vrtiću četvrtina osoblja mora imati diplomu vezanu uz zdravstvo ili socijalni rad, a tek četvrtina odgojitelja u ustanovi ne mora posjedovati nikakve kvalifikacije osim završene obuke na radnom mjestu (Druckerman, 2020). Odgojno obrazovni sustav, posebno kasnije u školi, fokusiran je na isticanje negativnog, to jest onoga što treba popraviti kod djeteta. Francuska filozofija nalaže kako je pretjerana hvala nepotrebna pa i štetna po dijete. Uz to, model usporedbe francuske odgojne filozofije je ideal, što pokazuje i jedno američko izvješće prema kojem se osvajanje 16 od mogućih 20 bodova na francuskom završnom srednjoškolskom ispitu (*baccalaurEatu*) smatra rijetkim i izuzetnim postignućem (Druckerman, 2020).

5.2. Danska

Danci, zajedno sa stanovnicima ostalih nordijskih zemalja, već dugi niz godina slove kao jedan od najsretnijih naroda u Europi. Tajna njihove sreće leži upravo u kulturi, to jest uređenju države koje prožima sve aspekte društvenog života, a samim time i odgoj. Sretni ljudi odgajaju sretnu djecu koja kasnije i sama odrastaju u sretne pojedince. No, s pravom se onda pitamo koja je tajna tog sretnog životnog ciklusa. Danska, kao socijalna država, ciljano radi na razvoju zadovoljstva i smanjenju stresa svojih stanovnika. Neki od načina kojima se to postiže su besplatno zdravstveno osiguranje i visoko obrazovanje te velikodušne povlastice za nezaposlene (Wiking, 2016). Unatoč svim pogodnostima, u Danskoj postoji cijeli niz ostatku Europe nezamislivih oporezivih prilika; porez na stražnja sjedala u automobilu, brzu hranu, korištenje službenog mobilnog telefona nakon radnog vremena ili pak prijenosnog računala poslije 16 sati, prekovremeni rad, itd. Porezna stopa na nasljedstvo u Danskoj iznosi 40-75%, što u prijevodu znači da, ovisno o vrsti nasljedstva, država odmah uzima polovicu naslijeđene imovine (Wolsperger Danilovski, 2013). Ovakvo postupanje nužno za posljedicu ima stvaranje ravnopravnosti i jednakih prilika za sve. Iste godine (2016.) kada je Danska posljednji put proglašena zemljom s najsretnijom populacijom u svijetu, Danci su svrstani na treće mjesto u Europi, odnosno sedmo u svijetu po korištenju antidepresiva (Sarkotić, 2016). Misterij ove kontradiktorne logike leži u razmišljanju. Danci su *realni optimisti*, kako to nazivaju autorice knjige *Danski odgoj djece*. Oni u svakoj situaciji vide pozitivnu stranu, ne zanemarujući pritom stvarno stanje stvari. Svjesni problema, Danci su uvjereni u vlastito zadovoljstvo. Ono što

govorimo naglas, govorimo i u sebi, a ono što govorimo u sebi to u konačnici i vjerujemo (Dissing Sandahl, Joelle Alexander, 2018). Danci se izjašnjavaju kao sretni ljudi, no pritom ne postoje parametri vrednovanja iskazanog zadovoljstva. Drugim riječima, danski pojam sreće nije jednak onome u Hrvatskoj, Francuskoj ili Mađarskoj. Danci su naprosto generalno skloniji zahvalnosti za ono što imaju, nego isticanju onoga što im nedostaje. Jedan od trikova kojim to postižu jest *preoblikovanje*, a koje nastoje razviti i kod djece tako što im pomažu preusmjeriti pozornost na ono pozitivno (Alexander, Sandahl, 2018). Danske jaslice, za razliku od francuskih, su tmurne, bezbojne i oskudne, a brojna djeca pohađaju cjelodnevne vrtiće na otvorenom (Wolsperger Danilovski, 2013). Otvoreni, *Šumski vrtići* danska su inovacija koja je zaživjela i van zemlje, a imperativ ovakvih vrtića kao i općenito danske filozofije odgoja jest otpornost. Uobičajena je praksa da se djecu u kolicima ostavlja bez nadzora da spavaju na otvorenom čak i za vrijeme najvećih hladnoća. Nonšalantno ostavljanje djece na javnim površinama odraz je povjerenja koje je u danskom društvu izrazito razvijeno (Wiking, 2016). Kod djece se, osim fizičke, nastoji razviti i emocionalna otpornost. Danci stoga mnogo pažnje posvećuju razvoju empatije od najranije dobi, zbog čega postoje i nacionalni programi poput *Korak po korak* i *CAT set* utkani u obrazovni sustav upravo s tim ciljem. Utjecajni danski teolog i filozof Kund Ejler Logstrup isticao je kako je razvoj djetetova uma primarno roditeljska odgovornost, a koja se postiže ne samo prenošenjem znanja, već i njegovanjem djetetove sposobnosti suosjećanja (Alexander, Sandahl, 2018). Činjenica je, međutim, da za razumijevanje tuđih osjećaja pojedinac mora najprije biti svjestan vlastitih. U prepoznavanju, imenovanju i razumijevanju osjećaja djeci pomažu odrasle osobe, ponajprije vlastitim primjerom i načinom izražavanja. Ovdje se značajno primjenjuje metoda *preoblikovanja* spomenuta ranije. Sloboda u igri još je jedan od elemenata kojim Danci razvijaju otpornost te osiguravaju postizanje samostalnosti i unutarnjeg lokusa kontrole (Alexander, Sandahl, 2018). Osjećaj kontrole nad vlastitim životom rezultira visokim stupnjem slobode koji je zabilježen kod Danaca (Wiking, 2016). No, iako je sloboda u Danaca često korištena imenica, njen okvir nije jasno definiran kao kod Francuza. Da Danci ispravno poimaju igru i njezin značaj za dječji razvoj, svjedoči i činjenica kako neke od najvećih svjetskih tvrtki za proizvodnju igračaka (*Lego*) i igrališta (*Kompan*) potječu upravo iz Danske. Danci su pretežno uvijek fokusirani na proces umjesto na sam rezultat, čime djeci osvještavaju da je intelekt promjenjiva stavka na koju je moguće utjecati trudom i zalaganjem (Alexander, Sandahl, 2018). Zbog toga što su povratne informacije usmjerene na sam proces, danska djeca mnogo rjeđe primaju usputne i „neopravdane“ pohvale za svoja postignuća. Radi takve filozofije nemoguće je ne steći dojam hladnoće i suzdržanosti u odnosu na ostale europske roditelje. Unatoč tome, Danci se

procjenjuje kao autoritativne roditelje, a udaranje djeteta po stražnjici zakonom je zabranjeno i kažnjivo još od 1997. godine (Alexander, Sandahl, 2018). Danci, za razliku od Amerikanaca, puno veći naglasak stavljaju na timski rad. Jedan od razloga je i danska filozofija zajedništva i blagostanja koja se izrazito njeguje u svim segmentima života, a sažeta je u pojmu *hygge*. Hygge u Danskoj nije samo pojam, to je koncept, ideologija, naprosto način života. Zbog toga je gotovo nemoguće precizno definirati navedeni izraz. I dalje veoma isključiv, ali ipak najbliži engleski prijevod riječi bio bi *cosiness* (hrv. udobnost) (Wiking, 2016).

5.3. Finska

Još jedna skandinavska zemlja s veoma uspješnom realizacijom filozofije odgoja je Finska. Temelji finskog društva su pravednost, poštovanje i odgovornost. Finci su svjesni odgovornosti za vlastiti, ali i život drugih ljudi u zajednici. Iako svjesni kolektivne odgovornosti Finci ne zanemaruju individualizam. Štoviše, Finci neće činiti ono što i kako drugi čine, već su skloni raditi ono što smatraju razumnim. Jednako tako, skloni su cijeniti ono što imaju, a cjelokupno društveno funkcioniranje bazira se na dobro poznatoj uzrečici *manje je više*. „Diplomacija, suradnja, rješavanje problema i težnja za suglasnosti postali su glavna obilježja moderne finske kulture“ (Sahlberg, 2012:41). Sve one vrijednosti koje određuju finsko društvo utkane su i u finski obrazovni sustav. Činjenica kako je ova država od 1980-ih do danas, od osrednjeg uspjela izgraditi jedan od najuspješnijih obrazovnih sustava u svijetu, fascinira i inspirira mnoge pojedince, istraživače i države. Ovako velik uspjeh postigla je pritom uz razumna ulaganja i čak manje napora od onog koji druge države ulažu u pokušajima reformi. U Finskoj se cjelokupno društveno funkcioniranje vrti oko obrazovanja. Ono je temeljni stup društva i cjelokupnog državnog napretka (Sahlberg, 2012). U Finskoj djeca imaju pravo na skrb od prije rođenja pa sve do odraslosti, kao i pravo na javnu zdravstvenu zaštitu. Također, sva djeca imaju pravo na predškolsku skrb prije polaska u školu. Obavezno devetogodišnje obrazovanje započinje s napunjenih sedam godina, a po završetku je moguće upisati i dodatni deseti razred u slučaju nemogućnosti savladavanja gradiva (Sahlberg, 2012). Finska je dvojezična zemlja pa djeca od osnovnoškolske dobi uče finski i švedski. Svjesni neuporabljivosti finskog jezika van granica države, Finci djeci od malena usađuju svijest o važnosti poznavanja stranih jezika za akademski i općenito životni uspjeh. Školski dan bogat je izvannastavnim aktivnostima koje (izuzev sportova) sufinancira država. Naglasak je na iskustvu i fleksibilnosti, stoga čak i u srednjoj školi učenici sami biraju trećinu izbornih predmeta (Macanović, 2017). Iako u Finskoj ne postoji opći standardizirani kurikulum, sve škole

prate Nacionalni okvirni kurikulum kojim se nastoje osigurati jednaki uvjeti obrazovanja za svu djecu (Kapular, 2021). Teži se inkluziji, stoga su učenici s teškoćama uključeni u redovite programe uz pravo na pomoć i asistenciju. Unatoč tome što prema statistikama manje vremena provode u školskim klupama te imaju više slobodnog vremena od europskog prosjeka, finski učenici svake godine postižu značajne rezultate na ljestvicama međunarodnih istraživanja (Kapular, 2021). Ovaj paradoks moguć je zahvaljujući finskoj filozofiji odgoja utkanoj u njihov odgojno-obrazovni sustav. Kao i južnokorejsko, finsko obrazovanje i učitelji, kao njegovi glavni akteri, uživaju duboko poštovanje cijele zajednice. Uspješno obrazovanje neraskidivo je povezano s visokim društvenim statusom učitelja. Ovakvo poimanje struke stvara izrazito visoku konkurentnost prilikom upisa na sveučilište. Uvjet za upis je prijamni te položen državni ispit (iako se rezultati ispita ne vrednuju). Po završetku osnovnog, moguće je upisati opće ili strukovno srednjoškolsko obrazovanje, a potom i sveučilište. Po završetku općeg srednjoškolskog obrazovanja potrebno je polagati državni ispit koji se piše u isto vrijeme u cijeloj zemlji. Specifičnost finskog sustava leži u tome što rezultati navedenog ispita ne služe za upis na viši stupanj, već samo kao provjera zrelosti i usvojenosti predviđenih znanja i vještina. Sveučilišne programe za obrazovanje učitelja, dakle, upisuju najbolji od najboljih, a na temelju strogih prijamnih ispita. Finci su svjesni kako osposobljavanjem najkompetentnijih pojedinaca stvaraju visokokvalitetan odgojno-obrazovni kadar, koji svoja znanja i vještine potom posreduje na učenike stvarajući tako zatvoreni ciklus. Zbog svoje profesionalnosti, finski učitelji osim ugleda, uživaju i visoki stupanj slobode u kreiranju nastavnih materijala i sadržaja te potpunom oblikovanju nastavnog sata. Na taj način im se ukazuje povjerenje u njihovu stručnost i kompetentnost. Osim toga, imaju pravo na cjeloživotno učenje i usavršavanje. U Finskoj ne postoje školske inspekcije, odlučujuće vrednovanje učenika, odgovornost za uspjeh temeljen na učeničkim uspjesima. Ipak, finski je obrazovni sustav među najuspješnijima na svijetu. Razlog su povjerenje, profesionalnost i kolektivna odgovornost koji tvore osnovu kulture, a onda i samog odgojno-obrazovnog sustava. Finska je na međunarodnoj razini uspješna i u trgovini, gospodarstvu, tehnologiji, javnoj upravi, održivom razvoju i napretku. Ta nam činjenica možda najbolje svjedoči kako je kvalitetno obrazovanje temelj potpunog razvoja i napretka neke zemlje.

5.4. Italija

Italija je većinski katolička država. Religija je utkana u mentalitet zemlje, a time i u sam odgoj (LZMK, 2021c). Obavezno obrazovanje započinje najkasnije sa šest i pol godina. Jaslice

i vrtići su pretežno u privatnom vlasništvu. Mnogi redovnici i redovnice bave se odgojem i obrazovanjem pa je većina privatnih ustanova upravo u Crkvenom vlasništvu. Državnih vrtića je premalo, a prepreka za njihovu izgradnju su nedostatne financije. Talijanske obitelji temeljene su na tradicionalnim vrijednostima. Stariji ljudi, za razliku od Francuske gdje se po umirovljenju masovno iseljavaju (Druckerman, 2020), aktivno sudjeluju u životu obitelji i odgoju unučadi. S obzorom na nedostatak mjesta u vrtićima, mnogi ljudi djecu ostavljaju na čuvanje upravo bakama i djedovima. Vrtići su organizirani u obliku dobno mješovitih skupina. Ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje nemaju kuhinje, već se hrana spravlja i doprema iz jedne velike zajedničke menze. Na taj način se djeci osigurava zdrava i uravnotežena prehrana. Talijani, slično Francuzima, cijene hranu i uživaju u raznolikosti okusa. Vrtići često nude različite dodatne programe poput plivanja, slikanja, glazbenih aktivnosti, kuhanja i slično. U vjerskim se pak vrtićima dodatno prakticira molitva, razmatra Biblija i podučava vjerska etika (*Prestizhno obrazovanje*, 2019). Djecu se u razdoblju do polaska u školu potiče na otkrivanje i istraživanje svijeta koji ih okružuje. Ona ne moraju biti sposobno zbrajati, pisati i čitati po polasku u školu. Djetetu se pristupa individualno kao vrijednom i sposobnom pojedincu. Velik utjecaj na talijansku filozofiju odgoja imala je talijanska pedagoginja i liječnica Maria Montessori. Njene odgojne metode i načela proširili su se diljem zemlje, a kasnije i čitave Europe.

5.4.1. *Maria Montessori*

Maria Montessori (1870.-1952.) rođena je i odrasla u katoličkoj obitelji kao jedino dijete svojih roditelja. Prva je žena u Italiji koja je studirala medicinu i stekla liječničku diplomu na Rimskom Sveučilištu. Svoje metode najprije je razvijala u radu s djecom s teškoćama u razvoju. S trideset godina upisala je studij psihologije, antropologije i filozofije odgoja kako bi proširila znanje o ljudskom razvoju (Kovačić, 2017). Svjesna bitnosti razumijevanja djeteta i djetinjstva za cjelokupnu ljudsku spoznaju, tvrdila je kako je nemoguće pridonijeti bilo kojoj grani filozofije ili medicine bez znanja koja proizlaze iz poznavanja dječjeg života i razvoja (Montessori, 2003). Montessori je vjerovala u sposobnost, cjelovitost i individualnost svakog pojedinog djeteta. Njena pedagogija temeljila se na djetetovim osjetljivim fazama, a naglasak se stavlja na okolinu i učitelja koji ju priprema. Raspored aktivnosti i prostora u *montessori* pedagogiji organiziran je na način da kod djece potiče znatiželju, samostalnost i neovisnost, a sam moto cjelokupnog pedagoškog koncepta je: *Pomozi mi da učinim sam*. Montessori je tvrdila kako disciplina nužno proizlazi iz aktivne slobode, a spoznaja o djetetu iz promatranja njegova

prirodnog kretanja i djelovanja (Jagrović, 2007). Djetetovo oblikovanje nije rezultat samo prirode, društva i kulture, već i njega samoga. Odrasli krivo pretpostavljaju da je usađivanje kvalitetnih sadržaja djetetu isključivo njihova odgovornost. Pritom, pod izlikom ljubavi i brige, zanemaruju djetetovu osobnost. Montessori naglašava činjenicu kako dijete nije prazna ploča, već se rađa s vlastitom naravi i potencijalima. Zbog toga je razvila pristup u kojemu dijete osvještava svoja znanja i razvija sposobnosti u primjerenom okolini (Montessori, 2003).

6. USPOREDBA SA SJEVERNOM AMERIKOM

Američko društvo sastavljeno je od različitih nacionalnosti i kultura. Najveći dio stanovništva čine europski doseljenici (LZMK, 2021a). Multikulturalnost je zahtijevala različite društvene regulacije i norme kako bi vrijednosno raznoliko društvo moglo funkcionirati. Povijesni razvoj kanadskog poimanja multikulturalnosti prožet je kompleksnošću i snažnim opiranjem redukcionizmu. Suvremeni multikulturalizam Alden E. Habacon naziva *Kanadskim multikulturalizmom 2.0.*, a njime obuhvaća globalnu povezanost, transnacionalizam i kulturnu raznolikost, koje čine sveprisutnu kanadsku svakodnevicu. Multikulturalizam SAD-a tijekom povijesti napredovao je od *melting pot* ideje, pa sve do današnjeg koncepta kulturnog pluralizma i slobode. Multikulturalnost je danas uvrštena u kulturu, zakone i obrazovne sustave obiju država. Iako definicije termina variraju ovisno o državi, provinciji, pa čak i školskom okrugu, ideja obrazovnog multikulturalizma uvijek je vođena emancipacijom svih učenika, ali s druge strane i učvršćivanjem hegemonije među dominantnim pripadnicima skupine. Zbog toga je multikulturalni obrazovni kurikulum postao i ostao predmet trajnih prepirki i borbi za ravnopravnost (Beroš, 2019). Američka djeca kreću u školu sa šest godina upisujući nulti razred, odnosno takozvani *Kindergarten*. Predškolsko obrazovanje (3-5 godina) u Americi nije obavezno. Vojni vrtići u SAD-u primaju djecu od šest tjedana starosti te su otvoreni od 6 do 18.30 sati. Američki vojni vrtići slični su francuskim jaslicama; jako popularni i s dugačkim listama čekanja. Van vojnih krugova predškolske odgojno-obrazovne ustanove nisu toliko poželjne. Američki roditelji često osjećaju krivnju pitajući se kako će (pre)rano prepuštanje djeteta na odgoj ustanovama utjecati na njegov razvoj. Osim toga, kvaliteta ustanova se jako razlikuje te varira od vrtića do vrtića. Razlog tomu je nepostojanje državnih propisa i standarada koji uređuju rani i predškolski sustav. Neke države tako, čak ne zahtijevaju nikakvu posebnu obuku odgojitelja za rad u vrtićkoj ustanovi (Druckerman, 2020). Roditeljska očekivanja od djece niža su nego u azijskih majki. Unatoč tome, kineska djeca primjerice, više vole školu od angloameričke. Razlog tomu je intrinzična motivacija kineskih učenika za uspjehom koja se usađuje odgojem. Američki roditelji, suprotno kineskim, smatraju kako oni snose veću odgovornost za dječji uspjeh od školskih učitelja. Velika odgovornost odabira „najboljeg“ vrtića, škole, fakulteta ili aktivnosti stavlja se upravo na roditelja. Kultura je oblikovana na način da potiče pronalazak „prave“ ustanove, umjesto da podupire uvjerenje kako je svaka ustanova sposobna pružiti adekvatan odgojno-obrazovni program. Usprkos uvjerenju u vlastitu odgovornost, istraživanje pokazuje kako američki roditelji dnevno troše manje vremena na pomaganje djeci sa školskim zadacima od kineskih (Chen, Uttal, 1988). Iako je istraživanje

nešto starijeg vijeka, prema nekim suvremenijim svjedočanstvima američkih majki azijskog porijekla, daje se naslutiti kako je to i dalje slučaj (Chua, 2012). Kada govorimo o profesionalnom odgojno-obrazovnom kadru, američki učitelji prosječno provode 1100 sati u učionici, za razliku od finskih koji godišnje predaju tek oko šesto sati. Ostatak radnog vremena finški će učitelji provesti usavršavajući se te surađujući s kolegama, djecom i roditeljima. Za osobno usavršavanje i suradnju američkim učiteljima preostaje pak izrazito malo vremena (Rosandić, 2018b). Za razliku od azijskih država gdje se u kulturi i dalje zadržao oblik patrijarhata te je odgoj prvenstveno majčina odgovornost, u američkom se društvu ipak sve više radi na ravnopravnosti. Zato je u Americi uobičajena praksa da muškarci pomažu ženama u kućanstvu i skrbi o djeci. Prema priopćenju Američkog Zavoda za statistiku rada iz 2010., u SAD-u žene troše 31% više vremena od muškaraca na kućanske poslove i 25% više na brigu o djeci, za razliku od Francuske gdje taj postotak iznosi visokih 89% (Druckerman, 2020). Suprotno od azijske kulture, američki odgoj nastoji kod djece razviti neovisnost, samopouzdanje, individualnost i društvenu asertivnost. I dok Azijati teže međuovisnosti i kolektivističkim vrijednostima, Amerikanci veličaju osobnost i jedinstvenost (Choi i sur, 2013). Osim toga, velik naglasak stavlja se na talent i nadarenost. Od djeteta se očekuje da bude „pametno“ dok se pritom minimalno ili nimalo ističu metoda i pristup poučavanju (Rosandić, 2018b). Potiče se individualni rad i uzvisuje pojedinačni uspjeh. Amerikanci izbjegavaju kritiziranje, ispravljanje i predlaganje djeci kako se što čini. Umjesto toga, štuje se kreativnosti i svaka je dječja misao slobodna i dobrodošla (Druckerman, 2020). Američki psiholog austrijskog podrijetla Walter Mischel koji je 1972. godine proveo studiju poznatu pod nazivom *The marshmallow test*, zaključio je kako su američka djeca ishitrena i nestrpljiva. Iako nikad nije sproveo isto istraživanje na djeci u Francuskoj (gdje trenutno živi), naočigled je zaključio kako je razlika u kulturi značajna te da francuska metoda *pauze* (*attend*) zaista čini razliku u dječjim odgojnim postavkama. Kazao je kako se dobiva dojam da je američkoj djeci samokontrola jednostavno postala teška. Mischel je svoje male američke sudionike popratio i desetak godina nakon eksperimenta. Zajedno sa svojim suradnicima ustvrdio je kako djeca, koja su ranije uspijevala dulje zadržati samokontrolu, kasnije kao tinejdžeri imaju bolju sposobnost koncentracije, rasuđivanja, zaključivanja i brojne druge vještine (Druckerman, 2020). Užurbanost američke kulture rezultira nedostatkom obiteljskog vremena i pretjeranom konzumacijom brze hrane. Prema Unicefu, u SAD-u kao i UK-u 67% petnaestogodišnjaka nekoliko puta tjedno jede obrok u društvu roditelja. U Francuskoj taj postotak iznosi čak 90%. Osim toga, 10,4% američke djece u dobi od 5 do 6 godina pretilo je, za razliku od Francuske gdje taj postotak iznosi tek 3,1%. Američki restorani gotovo bez iznimke u ponudi sadrže dječje

menije koji nude pizzu, burgere, pečene krumpiriće i slično. Posljedica je to vjerovanja kako su djeca nedorasla odraslima po pitanju okusa. Vjeruje se kako su njihova nepca još nerazvijena, stoga im nema smisla nuditi složenu i raznovrsnu prehranu. Američka djeca stoga, puno češće od malih Europljana konzumiraju nezdravu hranu. Iako bi američki roditelji voljeli da njihova djeca jedu voće i povrće, od njih to zapravo ne očekuju (Druckerman, 2020). Da nemaju samo djeca problem s kilogramima svjedoče i statistike prema kojima 65% odraslih Amerikanaca ima prekomjernu tjelesnu masu, dok se 31% njih bori s problemom debljine (u Europi su te brojke 40%, odnosno 20%) (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2022).

7. ZAKLJUČAK

Kultura je utkana u sve aspekte čovjekova života pa tako i u sam odgoj. Utjecaj kulture vidljiv je u različitim poimanjima djetetove uloge i njegovih potreba. Odgoj sam po sebi nosi brojne definicije, ali i praktične realizacije. Da se filozofija odgoja različito formulira ovisno o geografskom području, dokazuje usporedba odgojnih teorija i praksi različitih država. Razlika je očigledna ne samo u usporedbi krajnjeg Istoka i Zapada, već i među konceptima susjednih zemalja. Na razvoj slike o odgoju, ali i samom djetinjstvu utječu vrijednosti, kultura, društveno-povijesne i brojne druge okolnosti specifične za pojedino geografsko područje. Zbog toga što je vrijednosno uvjetovan, odgoj je najčešće i teritorijalno određen. To znači da će pojedina odgojna premisa biti funkcionalna u jednom, a istodobno neprimjenjiva ili pak sasvim neprihvatljiva u nekom drugom državnom kontekstu. Bogatstvo pedagoških metoda proizašlo je iz raznovrsne filozofske spoznaje. Zbog toga divergentne percepcije i tumačenja ne bi trebale obeshrabiliti, već pružiti temelj za buduća istraživanja. Kao što je i utjecajna Talijanka M. Montessori tvrdila; razumijevanje djeteta i djetinjstva pridonosi cjelokupnoj ljudskoj spoznaji, a bez znanja koja proizlaze iz ovog područja nemoguće je pridonijeti bilo kojoj grani medicine, filozofije ili pak sociologije (Montessori, 2003). Odgoj se često blisko veže i pogrešno poistovjećuje s pojmom obrazovanja. Prema Pastuović (2012) odgoj podrazumijeva čuvstvene, dok obrazovanje zahtijeva kognitivne procese. Zbog toga što je obrazovanje zapravo kognitivno učenje, njegovo ostvarenje podrazumijeva izobrazbu. Iako su terminološki različiti pojmovi, školske ustanove u svom opisu ipak nose oba termina. Drugim riječima, niže i srednje školstvo gotovo beziznimno implicira podjednako usvajanje stavova, vrijednosti, navika i prihvatljivog ponašanja, kao i organizirano učenje znanja, vještina i kognitivnih sposobnosti. Različita svijest o doprinosu odgojno-obrazovnog sustava cjelokupnom društvenom i političkom funkcioniranju države, dovodi i do različitih ulaganja u školstvo i odgojno-obrazovne djelatnike. To osim financija, u slučaju ljudskih resursa podrazumijeva i prikladan pripadajući ugled koji učitelji, posebno Zapada, uživaju. Iako vrlo aktualna, inkluzija je i dalje nerazriješena tema koja se problematizira diljem svijeta. Najbolje su to osjetili ljudi koji su migrirali i „podigli“ dijete van materinskog okruženja. Pojedinci koji su nastojali zadržati kulturu roditeljstva u kojoj su odgojeni u stranom okruženju, zbog toga nerijetko bivaju neshvaćeni i kritizirani. Kako se kultura i vrijeme mijenjaju tako se revidira i sam odgoj. Postavlja se pitanje je li i u kojoj mjeri onda nužno prilagoditi osobni odgojni koncept sredini u kojoj se on odvija. Odgovor se možda krije u činjenici da je svako dijete individua za sebe, stoga jedan te isti koncept nije moguće doslovno primjenjivati na dvije različite persone. Potrebne su suvremene spoznaje proizašle iz

interaktivne komunikacije svih sudionika odgoja kako bi se postigli zadovoljavajući ishodi po svaku stranu. Tome uvelike pridonose spoznaje s područja filozofije odgoja, koja se bavi pitanjem svrhovitosti i cilja odgajanja. Filozofija odgoja osjetljiva je na vremenske i teritorijalne promijene. Odgojne koncepte je, stoga, potrebno promatrati u kontekstu kulture u kojoj su nastali kako bi se shvatila pozadina i dobio potpuni smisao djelovanja.

Literatura

1. Autin, L. (2017, October 4). *Child suicide in Japan: the leading cause of death in children*. Humanium. Preuzeto 12.7.2022. s: <https://www.humanium.org/en/child-suicide-in-japan-the-leading-cause-of-death-in-children/>
2. Beroš, I. (2019). Komparativna analiza pristupa multikulturalnom obrazovanju u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi. *Časopis za odgojne i obrazovne znanosti Foo2rama*, 3 (3), 9-22.
3. Binet, E. (2000). FRANÇOISE DOLTO. *International Bureau of Education*. 29(3), 445-454. <http://www.ibe.unesco.org/sites/default/files/doltoe.PDF>
4. Bognar, B. (2015). Čovjek i odgoj. *Metodički ogledi*, 22 (2), 9-37. doi: <https://doi.org/10.21464/mo42.222.937>
5. Buntić, M. (2006). Odgoj u Platonovu i Aristotelovu promišljanju. *Suvremena pitanja*, (2), 51-61.
6. Chen C, Uttal D, H. (1988). Cultural Values, Parents' Beliefs, and Children's Achievement in the United States and China. *Human Development*, 31 (6), 351-358. doi: <https://doi.org/10.1159/000276334>
7. Choi, Y, Seung Kim, Y., Yeong Kim, S., Kim Park, I. (2013). Is Asian American Parenting Controlling and Harsh? Empirical Testing of Relationships between Korean American and Western Parenting Measures. *Asian Am J Psychol*, 4 (1), 19-29. doi: 10.1037/a0031220. PMID: 23977415; PMCID: PMC3746991
8. Chua, A. (2012). *Majka uspjeha*. Zagreb: Znanje.
9. Diem, R., Levy, T., VanSickle, R. (n.d.). *South Korean Education*. Asia Society. Preuzeto 13.7.2022. s: https://asiasociety-org.translate.google.com/education/south-korean-education?x_tr_sl=en&x_tr_tl=hr&x_tr_hl=hr&x_tr_pto=op.sc
10. Dissing Sandahl, I., Joelle Alexander, J. (2018). *Danski odgoj djece*. Zagreb: Plus.
11. Druckerman, P. (2020). *Zašto francuska djeca ne bacaju hranu*. Zagreb: Koncept izdavaštvo.
12. Golubović, A. (2011). Filozofija odgoja, *Riječki teološki časopis*, 36 (2), 609-624.
13. Golubović, A. (2013). Aktualnost Rousseauovih promišljanja filozofije odgoja s posebnim osvrtom na moralni odgoj. *Acta Iadertina*, 10 (1), 25-36.
14. Hatch, T. (2014, September 24). *The School Day: Singapore*. International Education News. Preuzeto 17.7.2022. s: <https://internationalednews.com/2014/09/17/the-school-day-singapore/>

15. Hrvatski zavod za javno zdravstvo [HZZO]. (2022). Odjel za promicanje tjelesnog zdravlja. Preuzeto 19.7.2022. s: <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/odjel-za-prevenciju-debljine/>
16. Jagrović, N. (2007). Sličnosti i razlike pedagoških modela Marije Montessori, Rudolfa Steinera i Célestina Freineta. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 56 (1-2), 65-77.
17. Kapular, M. (2021). *Usporedba formalnog temeljnog obrazovanja u odabranim razvijenim zemljama svijeta*. (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, Hrvatska.
18. Kitcher, P. (2009). John Dewey, Philosophical Radical. *Free Inquiry*, 29 (6), 37-38.
19. Kovačić, M. (2017). *Maria Montessori*. (Doktorska disertacija). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.
20. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021a). Amerika. Preuzeto 20.7.2022. s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=2223>
21. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021b). Filozofija odgoja. Preuzeto 23.8.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19631>
22. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021c). Italija. Preuzeto 15.7.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28030>
23. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021d). Japan. Preuzeto 12.7.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28729>
24. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021e). Japanci. Preuzeto 12.7.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=28731>
25. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021f). Kina. Preuzeto 4.7.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31469>
26. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021h). Odgoj. Preuzeto 22.8.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44727>
27. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021g). Konfucije. Preuzeto 4.7.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32783>
28. Leksikografski zavod Miroslav Krleža [LZMK]. (2021i). Rousseau, Jean-Jacques. (2021). Preuzeto 17.6.2022. s: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53500>
29. Macanović, N. (2017). Uspješni obrazovni sistemi u svijetu. *Svarog*, 14, 47-60. doi: 10.7251/SVA17114047M

30. Marković, B. (2018). *Školski sistemi Kine i Srbije iz komparativne perspektive*. (Doktorska disertacija). Medicinski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad, Srbija.
31. Montessori, M. (2003). *Dijete: tajna djetinjstva*. Jastrebarsko: Slap.
32. Mrnjaus, K. (2018). *Kultura, vrijednosti i odgoj u Japanu*. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
33. Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD]. (2022a). Health Status: Life expectancy. Preuzeto 10.7.2022. s: <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=30114>
34. Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD]. (2022b). Suicide rates (indicator). Preuzeto 5.7.2022. s: <https://data.oecd.org/healthstat/suicide-rates.htm>
35. Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD]. (2015). Singapore. Preuzeto 17.7.2022. s: <https://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-singapore.pdf>
36. Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD]. (2016). Education in China a Snapshot. Preuzeto 2.7.2022. s: <https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf>
37. Pastuović, N. (2012). *Obrazovanje i razvoj : kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
38. Paušić, D. (2015). *Odgoj, kultura, uvjetovanje* (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, Hrvatska.
39. Polić, M. (1993) *K filozofiji odgoja*. Zagreb: Znamen i Institut za pedagogijska istraživanja.
40. *Prezentacija predškolskog odgoja u Italiji. Prestižno obrazovanje dostupno svima: studiranje u Italiji*. (2019, August 22). Sherstinka. Preuzeto 5.7.2022. s: <https://sherstinka.ru/hr/job-search/doshkolnoe-vospitanie-v-italii-prezentaciya-prestizhnoe-obrazovanie/>
41. Rosandić, K. (2018a, July 9). *10 posebnosti edukacijskog sustava na kojima Japancima zavidi ostatak svijeta*. Školski portal. Preuzeto 6.7.2022. s: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/zanimljivosti/10-posebnosti-edukacijskog-sustava-na-kojima-japancima-zavidi-ostatak-svijeta/>
42. Rosandić, K. (2018b, August 29). *Što najbolji obrazovni sustavi čine ispravno*. Školski portal. Preuzeto 8.7.2022. s: <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/skolstvo-u-medijima/sto-najbolji-obrazovni-sustavi-cine-ispravno/>

43. Sahlberg, P. (2012). *LEKCIJE IZ FINSKE – Što svijet može naučiti iz obrazovne promjene u Finskoj*. Zagreb: Školska knjiga.
44. Saltmarsh, J. (1996). Education for Critical Citizenship: John Dewey's Contribution to the Pedagogy of Community Service Learning. *Michigan Journal of Community Service Learning*, 3(1), 13–21.
45. Sarkotić, G. (2016, December 26). *Druga strana Skandinavije: Naizgled bajkovito, o tamnoj strani se nerado govori*. Narod.hr. Preuzeto 26.6.2022. s: <https://narod.hr/svijet/druga-strana-skandinavije-naizgled-bajkovito-o-tamnoj-strani-se-nerado-govori>
46. Subotić, M. (2019). *Filozofija odgoja Johna Deweyja*. (Diplomski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, Hrvatska.
47. *Suicide Rate for Minors Highest Ever in Japan*. (2020, November 16). Nippon. Preuzeto 7.7.2022. s: <https://www.nippon.com/en/japan-data/h00857/>
48. Sunajko, G. (2020). Rousseauova prirodna pedagogija, *JADR*, 11(2), 398–412. doi: <https://doi.org/10.21860/j.11.2.4>
49. Šimonović, R. (2018). *Studentski prosvjedi 1968*. (Završni rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, Hrvatska.
50. Tomić, D. (2020). *Filozofija i odgoj*. Zagreb: Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu.
51. Vinković, D. (2021). *Prostorni stereotip suicidalnosti: Usporedba Japana i Južne Koreje* (Završni rad). Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska.
52. Wiking, M. (2016). *Higge – danski recept za sretan život*. Zagreb: Mozaik knjiga.
53. Wolsperger Danilovski, K. (2013). *Danci i stranci*. Zagreb: Web knjižara.
54. Wu, C. (2022, June 6). *Explainer: Everything You Need to Know About the Gaokao*. That's Online. Preuzeto 11.7.2022. s: <http://www.thatsmags.com/china/post/13965/explainer-gaokao>

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studentice)